

Դնդրիացոց կառավարութիւնը՝ Լմերիկայի
ցամաքին այս մասը շատ արտառական կըրճնէ . և
յիշուելի սրբ շատ առողջ է և երկիրը բարեբեր .
և այս տեղի նաւահանգիստներու պէս ըստար-
ձակ նաւահանգիստ ուրիշ . տեղ չկայ՝ բոլոր աշ-
խարհքի մէջ : Չէրիկայ Լմերիկայ ըստաւ նաւա-
հանգիստին մէջ հազար հաւաքաւորացիներ
խոշոր նաւ կրնան երկաթի փոսկ կայնիլ :

Սօքրիդոյի երկրին մէջ տառն և ինն հաւաքա-
շոր դեմեր կան . որոնց շատին վրայ նաւարիւ-
թիւն կրնայ ըլլալ՝ միեւն ծովէն հարիւր մըն վեր-
Ուն Եստի արձակարարութեամբ՝ (որ բանա-
մա կրնին վրայ է և խօսք ալ կայ որ հարաւային
տեղիներն հիւսիսայինէն դասելու) և երկու կողմի
ծովը իրարու հետ միացնելու համար բացուելու
նեղուցը այս տեղաց բացուի) : Սօքրիդոյի ճէրու-
թեան սահմանին մէջ կիկնայ . Հնդկաստան եր-
թալու նաւերուն պաշար՝ և մարիկի տոտն ապա-
հով տող և ընդարձակ նաւահանգիստներ կուտայ :

Լաթէ որ Լմերիկայի միացեալ նահանգներուն
ու Լնդիկայի ճէրութեանը մէջ ծնծ բացուելու
ըլլայ նէ՝ այս տեղս անդրիկայի ձեռք ըլլալով՝ ա-
մերիկացիները եւելոր նեղը կիկնան : Պ . Պէլ . որ
տեղոյս դիտաւոր կառավարին է , կարգադրու-
թիւն մը ըրաւ այս ծովը զերբնեղն կրկայ (Բոս-
պագի) սրտաւ . վրայ . որ սիւտի պարտաւորէր
1844 օգոստոսի 31էն սկսելով : Բանամայի կիր-
ձէն վերոյիշեալ նեղուցը բացուի նէ՝ այս երկի-
րըս իր յորդը շատ կեւելցունէ :

Վաղիկ կղզին բնակիչները տակաւին հան-
գարտած լին . գաղղիացիներու հետ կըստու-
բաղնին : Հոնիսի 1ին Վաղիկաղէն զրուած
նամակները ապրիլի 18ին Վաղիկ եղած կախը
ասանկ կըստուեն :

Վաղիկցի գաղղիացիներուն տիրած քաղա-
քէն 12 մըն հեռու ժողովելով այն տեղ զինուոր
պատնէշ (Թապեա) շինեք էին եօթն կտոր թիւն-

դանօթով . և տեղոյն բնակիչներուն երեւի
կըտրիճները ասանց պաշտպանութեան կեցած էին .
ասոնք այս տեղամարտուցած առեւին՝ բանաւոր-
ներուն և զորացը աշքին առաջը 560 գաղղիացի
նաւէն ելան . Վաղիկցիները շատ ջանք ըրին որ
ասոնց թող չի տան ցամաքը կըլծու . բայց չի կը-
ցան գրուի ելել : Երեք ժողովն աւելի ստատիկ
պատերազմով դէմ կեցան , նաւէն ելողները տես-
նելով թէ իրենցմէ 50 հոգի մը մեռան՝ կատղեցան
կրակ կտրեցան , դանակին ձերկորին առին վա-
նին վաղեցին անանկ սատակութեամբ՝ որ մարդ
չէր կրնար դէմ դնել : մարտիցները առնուե-
ցաւ . դառ վաղիկները ներս մտան . ուր գտան
170 Վաղիկցի և երկու անգլիացի մեռած . որ ա-
սոնք ալ Վաղիկցիներուն հետ գաղղիացիներուն
դէմ կըպատերազմին եղիւ : Վաղիկցիները այս
կատարեալ յաղթութեան և տեղը յրաւեցան . և
վախը արտերնին սկսեց . գաղղիացիներէն 52 հոգի
ինկան սատակ վերադարձան և 23 հոգի չտի մե-
ռան . երկու հոգի ալ՝ նաւու պաշտօնատարներէն
մեռան . մէկը յօշուար սնուն , թեւէն զարնու-
եցաւ . կապարով , և միւսը՝ ճպրի անուն , երեք
տեղէն զարնուած , բարձքին (խաղային) ոսկո-
րը կտրեցաւ . մէկ մը թեւէն և մէկ մըն ալ կուրծ-
քէն պարնուեցաւ , և անանկ մեռաւ :

Վաղիկոյ 2-ամը քաղաքը՝ Կեկոթութեան ա-
տեն նաւը ընկղմելով ծովն ինկած մարդիկ ազա-
տելու համար շինուած նաւակի մը փորձ ըրին , որ
ջուրին տակը ընկղմի , և յասկապէս ասոր շի-
նութեան ծախքը ժողովելու համար ընկերու-
թիւն մը հաստատուած էր , և շինող վարպետն
էր Պ . Վաշիւր . բոլոր նաւակը երկաթ թիթեղ-
ներէ (սաճէ) շինուած է . և մէջը տեղ կայ՝ որ օդ
կըպահէ . և ասով է որ՝ խոշոր ալիքները ասին
ի վրան դարձուցած ասանկ ալ՝ ինքնիրեն կըշա-
կուի . և աւելի ապահովութեան համար՝ այս օդ
պահուած տեղս երեքի բաժնուած է . անանկ որ

րութիւն ընել . բայց Երեւոյսին բռնած ճամբուն
ինչ ըլլալը չէր գիտեր , միայն այդքանս տեսաւ որ՝
ասանկները կրնան եղիւ բան սորուիլ . և այդքանս
իրեն բաւական եղաւ . այն կողմէն ալ բաղդաւոր
գտնուեցաւ . որ երկու քոյր գտաւ . երկուքին ալ
ոչ անկողն կըլծէ և ոչ կրնան խօսիլ . որով կրթու-
թեն և ուսմանքը բոլորովին զրկուած էին , միայն
զրաւ որ ասոնք ընկերութեան սրտակար անձինք ընէ ,
և աշխատութիւններուն պատուը տեսնելով՝ քաջա-
լերեցաւ , այն առեւէն սկսաւ ասանկներուն կրթու-
թեանը համար ասանկին օրինաւոր դպրատուն մը
բանալ :

Վասնկ պակասաւոր մարդիկ կրթելը՝ բոլորովին
առանց օրինակի չէր . 1570 թուին՝ Սպանիայի () նա
ըստած վաղեքն մէկ Բենեդիկտեան կրօնաւոր մը՝
Վաստիկայի Բենեդիկտային սանը երեք անձանցը
վրայ փորձած էր . որոնց երկուքը այս աղետականիս
կըպայտներն էին , և մէկը քոյրն էր , և երեքն ալ
ծնած ասոնէն ի վեր խուլ և համր էին . ասոնց սոր-
վցուց կարգալ , գրել , թուաբանութիւն , քրիստո-
նէական վարդապետութիւն , հին և նոր լեզուներ ,
պատկերհանութիւն , ֆիզիքա . բնագիտութիւն , աստ-
ղաբանութիւն , և միջն կենցաղագիտութիւն ան-
գամ . վերոյիշեալ Երեւոյսին բռնած եղանակը ա-
սոր գործածածն էր , բայց ալ Լ . Վաշիւր Երեւոյսին
բան չի սորուեցաւ . ուստի իրաւամբը կամի՝ որ այս
վարդապետութիւնս Բանամայի մէջ . այս քահանայս իր

թէ որ դիպուածով անոնց մէկին կամ երկուքին
մէջն օգը տարապալի նէ՝ տակաւին նաւակը շե-
կելու պէտք եղածին շտի օդ մնայ մէջը : Ս .
պետութեան շինուած կախարիւններ (խաղայ-
նէր) կան , որ օդոյն համարձակ շրջան տանելու
կըղիւքայունեն , և նաւակը ջուրով լեցուելու
ըլլայ նէ՝ ջուրը շատ դիւրաւ կըսարարուի : Ե .
նալ վարդապետ ինչ իտաւացի էր՝ նէ՝ շինուա-
րանին վրայ լուսն տեսնուեցաւ :

Պ . Վաշիւրին շինուած նաւակը քննելու հա-
մար յասկապէս վերադարձուիլուն ընելու դրիւտ
մարդիկ հաստատեցին որ՝ ծովը օդքան խաղկա-
լըլայ նէ՝ այս նաւակովս Զանապարհորդութիւն
ընելը շատ ապահով է , ամենեւին վախմուտ բն-
չունի : Ս . կրնին որ՝ շատ աղէկ կըլլայ որ ասոնց
մէ ամեն նաւերու հետ գտնուի՝ վասնկաւոր Ժ .
մանակի համար . քանզի մէջի մարդիկ ասով կը-
նան աղաատել :

Ստատիկուպոլսէն ամսոյս 15ին կըղբեն թէ
ամսոյս 6ին սատակ փոթորիկով մը բաւական
տեղիսծութիւն եղեր է Լոստանդուպոլսոյ նէ .
ղուցին մէջ , և քոնի մը նաւակ ընկղմեր է . ո-
րոնց մէջէն 3 մարդ և մէկ աղջիկ խեղդուելու
էին : Լա . ամսոյս 8ին ալ , ցերեկը ժամը եօթնու
կէսին Լ . Վաշիւր համար ըստած թաղը հրկիւ-
թիւն մը պատահելով , 50 տունի շտի , և նոյն
քոն ալ խանութ միւսիւր դարձեր են :

Ինչի Լ . Վաշիւրի Վաշիւրիսէ ըստած տեղը
նաւ , և ետքը Վաշիւրի փաթիլ մայրաքաղաք
բնակութիւն հաստատած Ս . Վաշիւր () Երեւոյս
սնուն սկ () կին մը 37 տարուն , Լ . Վաշիւր
թաղին մէջ թուղթով գողակութիւններ ընելու
(Փալ նայիլով) բաւական անուն վաստակած է ,
մեծ համբաւ ունի :

() Գոստոսի մէջ , Պ . Վաշիւր անուն աղջիկ մը՝ 25
տարուն , որ մէկ տան մը մէջ սպասաւ որով թիւն
նէր , 67 ֆունտ (որ օսմանցւոյ 28 3/4 քահան կըլծ)

աստեղան էր՝ երբոր եկեղեցական ըլլալու ճամբան
մտաւ՝ իրեն յօժարութեամբ . այն տեսնելու համ-
սենեաններուն վեճը կար , և անոր վրայոր մէկ գրու-
թիւն մը շինուած էր , որ կտրգ առնելու մարդիկ այն
թուղթը պիտի ստորագրէին . այս երիտասարդիս այն
թուղթը ստորագրելը խղճմանքին դէմ գալով՝
շատորարկեց . և ասով քահանայներուն հարկաւոր
եղած արիւթիւնը՝ իր վրայ քահանայ ըլլալէն առաջ
ցուցունելով՝ կարգ առնելին ալ հրաժարուեցաւ . ի-
րաւաբանութիւն սորուելու սկսաւ . դատաստանե-
րուն տեղը կըմտնէր կիկել . և վերջապէս փաստա-
բաններուն կարգը անցաւ փաթիլու փաթիլանին կամ
տէրութեան խորհրդարանին մէջ . շատ ատեն ըսն-
ցաւ՝ Պատիւ ասկիւր Վրոա քաղաքը կանչեց , և քա-
հանոյ ձեռնադրելէն ետքը՝ քաղաքին մէջ ալ մէկ
երեւելի եկեղեցական պաշտօն մը տուաւ : (Լ . Ս . Պ .
սիւն) երեւելի Պատիւէն եղբոր որդին է :

Տը Լ . Վաշիւր ասով ուրիշ մարդոց օգուտ ընելու շատ
առիթ ունենալիքը խելի կըտրելով՝ ուրախութեամբ
պաշտօնին յանձնառու եղաւ , և սկսաւ դործագրու-
թեան ալ ձեռք զարնել . այս տեսնելու՝ Երեւոյս
անուն պապիկացի մը՝ խուլ և համր տղոց կարգալ
գրել , սորվցնելու փորձեր ընելով և յարողելով՝
իր սորուեցուցած աշակերտներէն քոնի մի հոգի վա-
րիկ բերէր և Բանամային ներկայացուցեր էր . այն
ատենը ալ Լ . Վաշիւր երեսուն և վեց տարուան էր . և
ասոնք տեսնելով միմեք արթնցաւ . սկսաւ ուշադ-

խելով և մտածութեամբը հմարեց . իրմէ առա-
քնաւ չի գտնուած վարդապետութիւն մը հնարածի պէս :

Խուլ և համր տղոցը կրթելու սկսած ասոնց ոչ
Լ . Վաշիւր 700 Փանաւորի իրաւ տարեկան եկամուտ ո-
ւնէր . այս կրթութեան համար շինած տունը փո-
գրեթէ սոթուղ ունեցածը խաղաճ . քանզի աշակեր-
տներուն բան սորուեցունելու ջանքը բաւական չի
պելով՝ ինքը զինք անոնց հօր տեղ բռնած էր . ո-
նոնց ամեն պիտային ալ կըհօգոր . այն աղէկ եղաւ
որ՝ շատ օգորմած մարդիկ և ամենեւն աւելի՝ Բան-
իւրի դոքսը՝ իրենց ընչիքը ողնական եղան որ քո-
նը շարունակէ . տէրութիւնը բնաւ մէկ ստակ մըն
չի տուաւ . Թեպէտ այս մարդս Փանաւորի տէր
թեան պարծանք մըն էր , և ուրիշ աղքատը կը-
փաթէին որ ասանկ օգտակար անձ մըն ալ իրենց էր
կիրը դաւուրի . և Վերմանիայի երկրորդ Հոգեւոր
կայսրը փաթիլ կեւած տանել՝ խուլներուն և համր-
րուն դպրատունէն եկել՝ այս կրթատորիս առաջիկ
վարուցը վրայ դարմացաւ . և խնդրեց քովը մէկ թե-
լացի մարդ մը տալ . որ անոր աշակերտութիւն ընէ
ևղանակը սորուի . և այս օգտակար դիւան Վաշիւր
ալ տանի . Ստատիկ երկրորդ Լոստարինէ ()
ալ ընելով՝ ասոր ընծոյ խորեց իր Բանամայ նաւ
գեւապետին ձեռքը . բայց քահանայս պատասխանե-
ցաւ այս դրամը չմ' առնել , գրէ լեւազուցիին
որ կուզէ նէ՝ իրեն ընդարձակ կայսերութեանը
մաններուն մէջ խուլ և համր երեւած մարդ մը գտն

ԷՏՊԵՐՅԷՒՆ ԲՐԵՒԵՐԱՊԵՏԷՐԸ ԴՆԵՐՈՒԹԵՐՆԵՐՆԵՐԸ